

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

**BÜYÜK TAARRUZUN
90. YILINDA ULUSLARARASI
MİLLİ MÜCADELE
VE ZAFER YOLU SEMPOZYUMU
02-04 EKİM 2012 / UŞAK**

**THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE
NATIONAL STRUGGLE AND THE PATH TO THE
VICTORY ON THE 90th ANNIVERSARY
OF THE GREAT ASSAULT
2-4 OCTOBER, 2012 /UŞAK**

CİLT I

Yayına Hazırlayan
Arzu GÜVENÇ - Murat SAYGIN

ANKARA - 2014

AN ORAL HISTORY TRIAL FROM KOCATEPE TO DUMLUPINAR

Abstract

While studying on the progress of the “Great Offensive” from Kocatepe to Dumlupınar, the term of “From Kocatepe To Dumlupınar” includes not only a specific date range but also a specific geographic area. “From Kocatepe to Dumlupınar” refers to the experiences and events on 26th August-31st August of 1922 in the area of Kocatepe-Dumlupınar.

In this paper, the results of an oral history workout which is a part of a project that was carried out in 2004-2005 in the aforementioned area will be presented. The interviews that were made in those villages and towns in the area of Kocatepe-Dumlupınar which is today known as Chief Commander Historical National Park will be interpreted.

The oral history workout which is a limited resource for the recent historical researches will contribute to understanding the facts better and the events of 26-31 August 1922 in the area of Kocatepe-Dumlupınar. The interviews which were made with some of the witnesses in the villages and towns of Dumlupınar and Kocatepe, will be cited in this paper.

Key Words: Battle of the Commander-in-Chief, Dumlupınar, Great Offensive, Kocatepe, National Struggle, Oral History.

GİRİŞ

Tarih çalışmalarının neredeyse hepsi, geçmişi aydınlatarak kendine göre bir kurgu oluşturmak suretiyle toplumu bilgilendirmeyi, bilinçlendirmeyi ve biçimlendirmeyi amaçlar. Tarih çalışmaları sayesinde geçmişin sözlü gelenek ve yazılı kronikler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla hem bilimsel hem pedagojik hem de popüler bağlamda bir etki alanı ortaya çıkar. Günümüzde de eğitim kurumlarında öğrencilere tarih eğitimi verilmesi ve popüler tarih kitaplarının en çok satan kitaplar arasında yer alması bundan kaynaklanmaktadır.¹ İnsanlar tarih aracılığıyla yaşamları boyunca karşılaştıkları değişim ve dönüşümleri anlamlandırmaya çalışırlar. Okullarda öğretilen siyasi ve toplumsal tarih de öğrencilere, mensubu oldukları siyasi ve toplumsal sistemin nasıl oluştuğunu, güç odaklarının ve çatışmaların söz konusu sistemde nasıl bir rol oynadığını ve oynamaya devam ettiğini anlama noktasında yardımcı olur.²

İncelenen tarihi bir olayın günümüze yaklaşmasıyla sözlü tarihin bir yöntem olarak kullanılması arasında pozitif korelasyon vardır. Daha açık bir deyişle olaylar günümüze ne kadar yakınsa sözlü tarih de o denli kaçınılmaz bir yöntem olmaktadır. Sözlü tarih, toplumsal tarihten siyasi ve ekonomik tarihe uzanan geniş yelpazede, geçmişin hafızalarda kalan izlerini derleyen disiplinlerarası bir yaklaşımdır.³ Herkesin kendi yaşamına ilişkin anlatabileceği bir öyküsü vardır ve bu yaşam öyküleri 20. yüzyıl tarihi için değerli bilgiler içerir. 20. yüzyılın sözlü tarih açısından değerli bilgiler içermesi yorumu, keyfi bir yaklaşım değildir. Çünkü bugün itibarıyla 20. yüzyıl öncesine dair sözlü tarih olanağı bulunmadığı gibi, 21.yüzyıl ise henüz tarih araştırmaları için bir zaman dilimi olarak görülmemektedir. Elbette zaman içerisinde 20. yüzyıl da sözlü tarih çalışmasının dışında kalacak, 21. yüzyıl ise tarihçi için çalışılacak bir zaman aralığı haline gelecektir. Nitekim sözlü tarihin birincil amacı, bireylerin yaşam öykülerine dair anlattıklarını ses veya görüntü yoluyla kaydederek bir arşiv oluşturmak ve belirli tarihi dönem ve konular üzerine yapılan çalışmalarda bu kayıtlardan faydalanmaktır.⁴ Sözlü tarihin diğer bir amacı da resmi kaynaklara dayalı tarih

1 Paul Thompson, **Geçmişin Sesi**, Çev: Şehnaz Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 1.

2 Thompson, **a.g.e.**, s. 2.

3 <http://www.tarivakfi.org.tr/cms/index.php/sozlu-tarih-calismalari/item/114-sozlu-tarih-nedir>(Erişim Tarihi: 23.08.2012)

4 <http://myweb.sabanciuniv.edu/sozlutarih/>(Erişim Tarihi: 23.08.2012)

yazımında yer almayan ve bir anlamda tarihin kıyısında kalan insanların yaşam öykülerini ortaya çıkarmaktır.⁵ Bu çerçeveden bakıldığında cinsiyeti, yaşı, işi, yeteneği ya da önemi ne olursa olsun, her bireyin kendi yaşam deneyimi hakkında söyleyeceği ve başkalarıyla paylaşacağı ilginç yaşantılarının olduğu ve bunun da sözlü tarihin temellerinden birisini oluşturduğu söylenebilir.

Sözlü tarihin bir yöntem olarak kullanıldığı tarihsel olayların günümüze yakın olaylar olduğuna kuşku yoktur. Ancak tarihsel bir olay günümüze yaklaştıkça siyasallaşabilir, duygu, düşünce ve ideolojik dünyamızın bir parçası haline gelebilir. Nitekim sözlü tarih var olan bütün tarihsel bilgi ve birikimi değiştirmenin bir aracı olmak zorunda değildir. Ama sözlü tarih yukarıda idealize edilen anlayışın dışına çıkılarak da kullanılabilir. Daha açık bir deyişle spekülatif bir şekilde tarihin içeriğini ve amacını değiştiren bir araç da olabilir. Yani tarihin odak noktasını değiştirmek ya da yeni araştırma alanları açmak için kullanılabilir ve böylece tarih yazımında tarihi yaratan ve yaşayan insanlar kendi ifadeleriyle merkezi bir yere oturtulabilir.⁶ Diğer taraftan bu tür çalışmalarda tutarsızlıkların mutlak olarak bilerek yanlış ve saptırma amacından kaynaklanmadığı da bir gerçektir. Çoğu zaman gerçek zannedilen algılar iyi niyetli de olsa, bizleri yanıltabilir. Bu nedenle sözlü tarih çalışmalarına temkinli yaklaşılması ve sunulan bilgilerin zaman-mekân, neden-sonuç incelemesi yapılarak test edilmesi zorunludur. Bu sayede tarihi bir olayın istismar edilmesinin önüne geçilebilir.

Söz konusu sözlü tarih çalışması, Başkomutan Tarihi Milli Parkı bünyesinde gerçekleştirilen bir projenin parçası olarak yapılmıştır. Ancak sadece Tarihi Milli Park'ın sınırları kapsamında bir çalışma yapılmamış, Milli Park'ın yakınındaki yerlerde de görüşmelerde bulunulmuştur. Bu açıdan sözlü tarih çalışmasınının 26 Ağustos-31 Ağustos 1922 tarihleri arasındaki çatışmaların yaşandığı coğrafyada gerçekleştirildiği söylenebilir. Aslında belirtilen zaman aralığı Büyük Taarruz'un kaderinin belirlendiği günleri kapsamaktadır. Görüşmelerde 80-100 yaşları arasındaki kişilere sorular yöneltilmiştir. Bugün itibariyle çoğunun aramızdan ayrıldığı otuz civarında kişiyle bundan yedi yıl kadar önce yapılan görüşmeler kısa kısa soru-cevap şeklinde değil, ele alınan döneme tanıklık edenlerin uzun uzun anlatımları şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu sözlü tarih çalışması, olay bağlamında Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi

5 Mine Tan, "Erken Cumhuriyet Çocuklarıyla Bir Sözlü Tarih Denemesi", **Cumhuriyet ve Çocuk İkinci Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**, Ankara, ÇOKAUM Yay., Ankara, 1999, s. 26.

6 Thompson, **a.g.e.**, s. 2.

ile de sınırlı kalmamıştır. 1921 yılının ortalarından itibaren bölgede başlayan ve yaklaşık 14 ay süren Yunan işgal dönemi de işlenmiştir.

GÖRÜŞMELER ve TESPİTLER

Afyon-Kütahya bölgesi 1921 yılının ortalarından itibaren Yunan işgaline uğramış ve bir yılı aşkın bir süre Yunan ordusunun denetiminde kalmıştır. Bu süre zarfında bölge, diğer işgal bölgeleri gibi baskı ve şiddete maruz kalmış ve yaşayanların hafızasına kazınan olaylara sahne olmuştur. Genel olarak Büyük Taarruz, özel olarak Başkumandan Meydan Muharebesi sayesinde bölge Yunan işgalinden kurtarılmıştır. Ancak işgal öncesi ve sonrasında yaşananlar, bölge insanının hafızasında korku, cesaret, kızgınlık ve hüznün gibi farklı duygularla geleceğe taşınmıştır. Bu geleceğe taşınan duygu ve düşüncelerden hatırlananların da, sözlü tarih çalışmasıyla bugüne aktarılması için çaba sarf edilmiştir.

Öncelikle Yunan askerlerinin işgal sırasında etrafı yakıp yakmak suretiyle köylere ve çeşitli yerleşim yerlerine verdikleri zararların, görüşme yapılan kişilerin hemen hepsinin hafızasında son derece canlı olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Örneğin işgal sürecinde çocuk yaşlarda olan *Hüseyin Aksu*; Yunanlıların Dumlupınar'a girerek şehri kontrol ettiklerini ve köylülerden hayvan, yiyecek, giyecek aldıklarını belirterek, Dumlupınar'da bir buçuk sene kaldıklarını ifade etmiştir.⁷

Olaylara bizzat tanık olan *Mehmet Ali Yörür* de hatırladıklarını; "...*Bütün her yeri yaktılar. Bir hanede üç aile durduk, yaşadık. Bitin pirenin içinde aç, susuz yaşadık. Geceleri bir ışık gördüklerinde o evi yakıyorlardı. Işık açmak yasaktı. Hep karanlıkta yaşıyorduk. Su bile yoktu. Allahın suyunu çeşmelerden izinle getirebilirdik...*"⁸ şeklinde ifade ederek söz konusu işgal yıllarında yaşam koşullarının ne kadar ağır ve tehlikeli olduğunu gözler önüne seren ilginç bilgiler vermiştir.

Tınaztepe'den 1909 doğumlu olan ve işgal günlerini hatırlayan *İbrahim Uğur* da; Yunan ordusunun Tınaztepe'de 18 ay kaldığını hatta Tınaztepe'de kakol kurduğunu ifade ederek, Yunanlıların köylülerin mallarını gasp ettiğini, hayvanlarını aldığını ve etrafta deyim yerindeyse taş üstünde taş bırakmadığını belirtmiştir.⁹

7 *Hüseyin Aksu*(1331-1915 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Dumlupınar, 18.09.2005.

8 *Mehmet Ali Yörür*(1331-1915 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Dumlupınar, 18.09.2005.

9 *İbrahim Uğur*(1322-1906 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Tınaztepe,19.09.2005.

Yıldırım Kemal'den tanık *Niyazi Yazılıkaya* da; Yunanlıların işgal sırasında karakol kurduklarını, bir seneden uzun bir süre köyde kaldıklarını ve aralarında süvarilerin de bulunduğunu fakat halka zarar vermediklerini belirterek Yunan ordusunun bölgede nasıl bir yapılanma oluşturduğu yönünde önemli bilgiler aktarmıştır.¹⁰

İşgal yıllarında 8-9 yaşlarında olan *Hasan Arı* ise; Yunan ordusunun Büyük Kalecik'ten geçiş yaparak Afyon'a doğru gittiğini ve bir evi yaktıklarını ancak bir Yunan subayının yangını söndürterek evin tamamen yanmasını engellediğini ifade etmiştir. Bunun yanında halka karışmadıklarını ve Büyük Kalecik'te durmadıklarını da belirtmiştir.¹¹ Yine bu süreçte 12-13 yaşlarında olan *Ahmet Karabacak* da *Hasan Arı*'nin aktardıklarını teyit eden bilgiler vererek; Yunan ordusunun Büyük Kalecik'te durmadığını, köylülere karışmadığını ve sadece bir evi yaktığını ifade etmiştir.¹²

İşgale uğrayan yerleşim yerlerinde yaşayan halkın, özellikle de kadın ve çocukların büyük bir kısmının öldürülme kaygısıyla dağlara, ormanlara ve Afyon civarına kaçmak zorunda kaldığı, görüşme yapılan kişilerin çoğunun aktardığı bilgiler arasında yer almıştır. İnsanların dağlara kaçmaları, Yunanlılar tarafından öldürülme ve esir alınma korkusunu çok yoğun olarak yaşadıklarını göstermektedir.

Yunan Ordusu Tarafından Esir Alınan Türkler

Eleftherios Venizelos Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu Dosya No: 1-009-2683

10 *Niyazi Yazılıkaya*(1329-1913 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Yıldırım Kemal, 18.09.2005.

11 *Hasan Arı*(1326-1910 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Büyük Kalecik, 11.04.2004.

12 *Ahmet Karabacak*(1324-1908 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Büyük Kalecik, 11.04.2004.

Dumlupınar'dan *Hüseyin Aksu*; Yunanlıların Dumlupınar'da bir buçuk sene kaldıklarını, sağı solu yaktıklarını belirttikten sonra bazı köylülerin Dumlupınar'ı terk ettiğini ve Yunanlılar çekildikten sonra da geri geldiklerini ifade etmiştir.¹³ Nitekim istihbarat zabiti olan bir teğmen de Türk ordusunun son ileri harekâtı sırasında güzergâh üzerinde bulunan köylülerin anlattıkları doğrultusunda bir rapor hazırlamıştır. Tanıkların aktardıklarına benzer bilgiler içeren söz konusu raporda, Yunan ordusunun zarar verdiği yerleşim yerlerinin ve şahısların bir kısmının isimlerine de yer verilmiştir.¹⁴ Söz konusu belgede yer alan yerleşim merkezlerinin büyük bir kısmı sözlü tarih çalışmasının yapıldığı bölge olan Başkomutan Tarihi Milli Parkı sınırları içindedir. Öyle ki, belgede de sözü edilen Keçililer'den olayları bizzat yaşayan *Aziz Ağaç* da benzer bilgiler aktararak; Yunanlıların köyden geçtiğini fakat köyde kalmadıklarını ve sağı solu yakıp yıktıklarını belirtmiştir. Yunan askeri gelince de herkesin civardaki dağlara kaçarak saklandığını, Yunan askeri geri çekildikten sonra geri geldiklerini aktarmıştır.¹⁵

Ahmetpaşa köyünden 1909 doğumlu *Fatma Yiğit* de; köylülerin Yunanlılardan korktuklarını, iki sene civarında bir işgal döneminin yaşandığını ve işgal sırasında köylülerin bir kısmının Afyon'a kaçtığını bir kısmının ise köyde kaldığını aktarmıştır.¹⁶ Çakırköy'de yaşayan 1916 doğumlu *Osman Kayhan* da benzer bilgiler aktararak; Yunanlıların bölgede 18 ay kaldıklarını, köylerinin Yunanlılar tarafından yakılıp yıkıldığı için Afyon ve civarına muhacir olarak gittiklerini belirtmiştir.¹⁷ Yunan ordusunun işgal ettiği yerlere verdiği zararlar ilgili olarak İzmir Müdafaa-ı Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin istihbarat kalemi tarafından İngiltere, Fransa, ABD ve İtalya temsilciliklerine gönderilen 20 Ekim 1920 tarihli bir başka raporda da Yunan ordusunun mezaliminden bahsedilmektedir.¹⁸

Tınaztepe'den *İbrahim Uğur* ise görüşme yapılan diğer kişilerden farklı bir noktaya temas ederek hatırladıklarını; "...Yunan gelince bizi köyden çıkardı.

¹³ *Hüseyin Aksu ile Yapılan Görüşme*, Dumlupınar, 18.09.2005.

¹⁴ **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi K21G17B17**

¹⁵ *Aziz Ağaç(1331-1915 doğumlu) ile Yapılan Görüşme*, Keçililer, 23.05.2004.

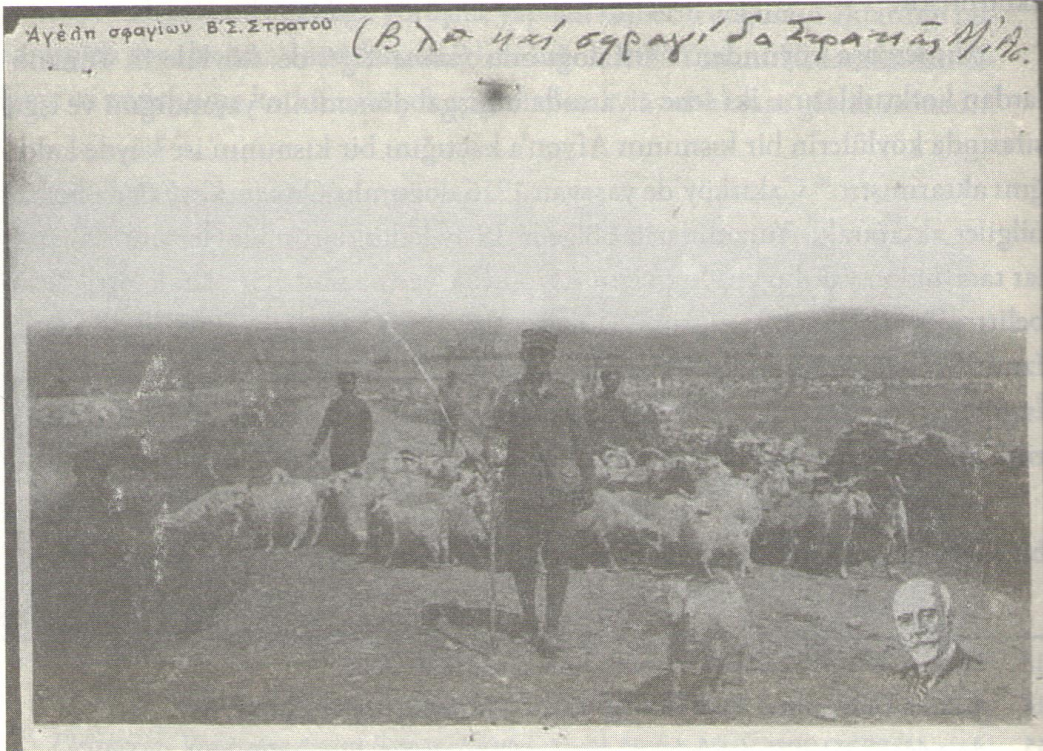
¹⁶ *Fatma Yiğit(1325-1909 doğumlu) ile Yapılan Görüşme*, Ahmetpaşa Köyü, 29.08.2005.

¹⁷ *Osman Kayhan(1332-1916 doğumlu) ile Yapılan Görüşme*, Çakırköy, 09.10.2005.

¹⁸ **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi K18G64B64**; Yunan ordusunun Batı Anadolu'daki mezalimi ile ilgili çok sayıda belgenin bulunduğu bir gerçektir. Bu çalışmada sadece bu iki belge ile yetinilmiştir.

Gittik, hiç birimiz kalmadık, gittik. Kimimiz Afyon'a, kimimiz başka yerlere gittik, dağıldık. Annem sağ idi. Emmilerim vardı. Hepsi bana sahip çıkıyordu. Ondan sonra ne kadar durduk bilmiyorum. Sonra gel emri geldi, biz de geri döndük.” şeklinde aktarmıştır.¹⁹

İşgal süresince Yunan birliklerinin çeşitli yerlerde kurdukları karakollar ve bu karakollardaki askerlerin iâşesi, Yunan hükümeti açısından önemli bir sorun teşkil etmiştir. İşgal döneminin şartları göz önünde bulundurulduğunda, Yunanistan'dan Anadolu'ya sürekli gıda malzemesi de ulaştırılamayacağı bir gerçektir. Nitekim yapılan görüşmelerde iâşe sorunuyla ilgili de önemli bilgilere ulaşılmış ve Yunanlıların işgal ettikleri yerlerde mutfak kurarak, halktan zorla aldıkları gıda malzemeleriyle kendilerine yemek yaptıkları anlaşılmıştır. Özellikle kendi geçimlerini sağlamak için besledikleri hayvanlarının Yunanlılar tarafından zorla alınmış olması hemen herkesin hatırladığı bir olaydır.

Yunan Ordusunun Kurbanlık Koyunları

Eleftherios Venizelos Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu Dosya No: 1-041-2715

¹⁹ İbrahim Uğur ile Yapılan Görüşme, Tınaztepe, 19.09.2004.

Yukarıdaki fotoğrafı da doğrulayan bilgiler veren Yıldırım Kemal’den *Niyazi Yazılıkaya*; Yunanlıların köy odasını mutfığa çevirdiklerini ve köylüden gıda malzemeleri ve hayvan alarak kendilerine yemek yaptıklarını aktarırken,²⁰ Sinanpaşa köyünden *Mehmet Kılıç* da konuyla ilgili olarak benzer bilgiler vermiş ve hatırladıklarını; “13 ay kaldılar, mallarımızı aldılar, ürünlerimizi aldılar, koyunlarımızı, arpalığı aldılar. Bizim evin altında mutfak kurdular... Bizim evde de adamları vardı...” şeklinde aktarmıştır. Kılıç sözlerinin devamında ise Yunanlıların köylülere fazla müdahale etmemekle birlikte sığırların ve koyunların iyilerini seçerek kestiklerini ve kurdukları mutfakta pişirdiklerini söylemiştir. Bunun yanı sıra Yunanlıların tavukları kesmeden kafalarını çevirerek kopardıkları için halkın onlara *Tavukçu Yunan* dediğini de ifade etmiştir.²¹ Ahmetpaşa köyünden işgal sırasında 10-11 yaşlarında olan *Abdullah Kostak* diğerleriyle benzer bilgiler vermekle birlikte, farklı olarak Yunanlıların yaptıkları yemeklerden bazı zamanlarda köylüye de verdiklerini aktarmıştır.²²

Yunan ordusunun işgal sırasında yerli Rum ve Ermenilerden de yararlandıkları yapılan görüşmeler sırasında tespit edilmiştir. Özellikle Türkçe bilen ve İzmir’in işgalinden sonra Yunan ordusuna katılan İzmirli Rumlar, coğrafyayı iyi bildikleri için hem Yunan askerlerine yol göstermişler hem de halkla iletişim kurulabilmesi noktasında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Yapılan görüşmelerde bu konuda da önemli verilere ulaşılmış ve yerli halkın bu Rum ve Ermenilere *Ellik Gâvuru* dediği dikkat çekmiştir.

Nitekim *Mehmet Ali Yörür* bir örnekle de bu bilgiyi somutlaştırarak; Yunan ordusunda Türkçe bilenlerin olduğunu, hatta bölgede Filipili isimli bir Rum’un yaşadığını ve bu kişinin işgal sırasında halka çok baskı yaptığını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa geldikten sonra da Filipili’nin yakalanarak Mustafa Kemal Paşa’nın yanına götürüldüğünü ancak Mustafa Kemal Paşa’nın kaldığı evin sahibi olan Ali Rıza’ya, Filipili ile ilgili olarak; “*Ali Rıza biz Müslüman’ız, kimseyi öldürmeyiz, yoksa katil oluruz. Esirleri öldürmek bize yakışmaz, Filipili’yi biraz dövün ardından da serbest bırakın*” dediğini belirtmiştir. Ancak yine *Mehmet Ali Yörür*’ün aktardığına göre, Filipili işgal yıllarında kadınları taciz ettiği için çok tepki almış ve yakalandığında halk tarafından taşlanarak öldürülmüş, diğer esirlerse başka yerlere götürülmüştür.²³

20 *Niyazi Yazılıkaya ile Yapılan Görüşme*, Yıldırım Kemal, 18.09.2005.

21 *Mehmet Kılıç(1331-1915) ile Yapılan Görüşme*, Sinanpaşa Köyü, 29.08.2005.

22 *Abdullah Kostak(1326-1911 doğumlu) ile Yapılan Görüşme*, Ahmetpaşa Köyü, 29.08.2005.

23 *Mehmet Ali Yörür ile Yapılan Görüşme*, Dumlupınar, 18.09.2005.

Hüseyin Aksu da; Yunan ordusunda İzmir'den getirilen ve Türkçe bilen Rumlar olduğunu ifade ederken,²⁴ *Mehmet Kılıç* da benzer bilgiler aktararak; Yunan ordusunda Türkçe bilen İzmirli Rumların yer aldığını, bunların tercümanlık yaptığını ve halkın onlara *Ellik Gâvuru* dediğini belirtmiştir.²⁵ *Ellik Gâvuru* ifadesini bölgede yaşayan hemen herkesin kullandığı gözlemlenmiştir.

İşgal ortamında sadece Rumların ve Ermenilerin değil, bazı Türklerin de Yunanlılarla işbirliği yaptıklarına dair konuşmalar yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde bölgedeki bazı efelerin Yunan ordusuna yol gösterdiklerinden bahsedilmiş ve bunların Yunan'a efe yazıldıklarına değinilmiştir. Bu kişiler için *Yunan Efesi* tanımlaması yapılmıştır.

Bu bilgiyi örnekle somutlaştıracak olursak; *Hüseyin Aksu*, Yunanlılarla işbirliği yapan efelerle ilgili olarak kendisine yöneltilen soruyu; "*Efeler vardı evet. Buradan da var oradan da var. Keçililerden Aslıhanlardan falan vardı... Yüylükten de Veysel Efe vardı. Bunlar Yunan Efesi'ydi...*"²⁶ şeklinde yanıtlamıştır.

1914 yılı doğumlu olan ve işgal dönemini hatırlayan *Nuri Aksu* da bu konuyla ilgili olarak benzer bilgiler vermiş ve Türklerden bazılarının *Yunan Efesi* olduğunu aktarırken bu durumu "*Bizimkilerden bazıları Yunan'a efe yazılmışlar...*" şeklinde aktarmıştır. Devamında da bu efelerin Yunanlılara hizmet ettiklerini ve Türk askerine ateş ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca Yunanlılara efe yazılanların halktan zorla para topladıklarını ifade ederek, *Veysel Efe*'den başka *Memiş Efe* ve *Deli Ahmet* gibi kişilerin de isimlerini zikretmiştir.²⁷

Yunan Ordusu ile işbirliği konusunda hemen herkesin işaret ettiği ismin *Veysel Efe* ya da *Veysel Ağa* olarak tanınan kişi olduğu tespit edilmiştir. Nitekim *Niyazi Yazılıkaya* hatırladıklarını şu sözlerle ifade etmiştir: "*Birinin ismi Ali'ydi. Keçililerdeki Memiş, Yüylükteki Veysel... Veysel Efe Yunan ile anlaşmış, Yunan efesi yani. Görürdük biz bunları, gelirlerdi buralara. Böyle buralarda gezerlerdi onlar... Yunan askerleri de korkarlardı onlardan..., Yunanlılar arasında Türkçe bilenler de vardı, Ellik Gâvuru, Rumlar...*"²⁸

24 *Hüseyin Aksu ile Yapılan Görüşme*, Dumlupınar, 18.09.2005.

25 *Mehmet Kılıç ile Yapılan Görüşme*, Sinanpaşa Köyü, 29.08.2005.

26 *Hüseyin Aksu ile Yapılan Görüşme*, Dumlupınar, 18.09.2005.

27 *Nuri Aksu(1331-1915 doğumlu) ile Yapılan Görüşme*, Küçük Aslıhanlar, 22.05.2004.

28 *Niyazi Yazılıkaya ile Yapılan Görüşme*, Yıldırım Kemal, 18.09.2005.

İşgal yıllarında 6-7 yaşlarında olan *Ali İhsan Gümüüş* de; Veysel Efe’den adeta bir efsaneyi anlatır gibi bahsetmiştir. Veysel Efe’nin Ağačköy’e geldiğini, bölgenin meşhur yüksek armut ağaçlarından en iyi pişmiş armutları sapından vurup düşürebildiğini, hatta uzak mesafeden para bile vurabildiğini belirtmiştir. Yunanlıların geri çekilirken Veysel Efe tarafından tuzağa düşürüldüklerini ve çoğunun öldürüldüğünü de belirttikten sonra, civardaki bazı efelerin, Mustafa Kemal Paşa’nın Veysel Efe’yi affedeceğinden çekindikleri için Veysel Efe’ye tuzak kurarak onu öldürdüklerini ifade etmiştir. Bu arada Ali Efe isimli bir efenin Çerkez Ethem’in adamlarından biri olduğunu ve Yunanlılara karşı savaştığını aktarmıştır.²⁹

Bunların dışında 1908 doğumlu olan *Hanım Söyler* de; Ömer, Deli İbrahim ve Veysel Efe gibi isimlerin Yunanlılara yardım ettiğini, Veysel Efe’nin asker kaçağı olduğunu ve sonradan efe olduğunu aktarmış, diğer efelerin Veysel Efe’yi öldürerek kafasını kestiklerini belirtirken,³⁰ *Mehmet Kılıç*; Yunan’a çete yazılan Güloğlu, Kara Ali, Kel Yusuf gibi Türkler olduğunu, Yunanlılara yardım ettiklerini ve onlara zenginleri gösterdiklerini belirterek, Yunanlıların geri çekilmesi sırasında bu Türklerin de Yunanlılarla kaçtıklarını ve af çıktıktan sonra da geri döndüklerini ifade etmiştir.³¹

Gerçekleştirilen görüşmeler sırasında yukarıda aktarılan bilgilerin yanı sıra ilginç sayılabilecek bazı bilgilere de ulaşılmıştır. Örneğin *Mehmet Ali Yörür*; Yunan askerlerinin boyalı trenlerle geldiklerini ve bu trenlerin İzmir’den Dumlupınar’a, Dumlupınar’dan da İzmir’e eşya taşıdığını belirterek Dumlupınar’da stok yaptıklarını ve Afyon’a geçtiklerini belirtmiş ve bir anısını da konuşmasına ekleyerek şu bilgileri aktarmıştır: “*Buradaki insanların hayvanlarını kesiyorlar. Kendileri yapıp kendileri yiyorlar. Bize, çocuklara asla vermiyorlar. Biz açız, benim küçük kardeşim vardı. Biz ikimiz açız. Rumların kazan kaynattıkları yere gittik. Bizi görünce yakaladılar, karanlık bir yere kapadılar. Muhtar geldi, annem geldi. Çocukları öldürecekler, vay böyle olacak diye diye bizi ellerinden zor kurtardılar. Neymiş bizi kapatmalarının nedeni? Bizim elimize zehir vermişler de, biz kazanlarına atacaktık. Bunu bana annem söyledi...*”

Sözlerinin devamında da babalığına Mustafa Kemal’in birliğiyle ilgili sorular sorduklarını, babalığının da bilgi vermediği için öldürüldüğünü belirtmiştir.

29 *Ali İhsan Gümüüş*(1330-1914 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Ağačköy, 22.05.2004.

30 *Hanım Söyler*(1324-1908 doğumlu) ile Yapılan Görüşme, Yüylük, 23.05.2005.

31 *Mehmet Kılıç* ile Yapılan Görüşme, Sinanpaşa Köyü, 29.08.2005.

Bunun yanında, Yunanlıların, “*Mustafa Kemal’i tuttuk mu, elini kolunu bağladık mı harp bitecek*” dediklerini hatırladığını da sözlerine eklemiştir.³²

Yapılan görüşmelerde bazı köylerin Yunan ordusuna karşı kendi imkânlarıyla direndikleri ve bu nedenle de Yunanlıların bazı köylere giremediklerinden bahsedilmiştir. Bu direniş sırasında efelerin yapmış oldukları önderlik de anlatılmıştır. Nitekim *Rıfat Aslan*; Yunan ordusunun köye giremediğini ve Ali Efe’nin onları köye sokmadığını belirterek, Ali Efe çetesinin Yüylük ve Keçililer köylerinde yaşayanlardan oluştuğunu aktarmıştır. Büyük Aslıhanlar’a Yunan ordusunun girememesinden dolayı, burada yakma, yıkma ve zarar verme gibi durumların söz konusu olmadığını ifade etmiştir.³³

Abdullah Kostak’ın aktardıkları ise işgal döneminin çok farklı bir boyutunu gözler önüne sermektedir. Yaşam şartlarının ne derece zorlaştığını ve bölge halkının işgali ne denli ağır ve derin boyutlarda yaşadığına dair bilgiler veren Kostak şunları aktarmıştır: “*Burada bizim köyümüzde bir buçuk sene kaldılar... Hatta bizim evimizde de iâşe subayları yattı. Halamın evine Yunan askeri yerleşince halam da bize geldi. Üç odamız vardı. Birinde halam kaldı, birinde biz kaldık, birinde de iâşe subayı yattı. Subay İzmir Rumlarından. Dedemle konuşurdu. Türkçe bilirdi. Bu Yunan gitmez derdi...*”³⁴

1905 doğumlu *Hüseyin Bayram*’ın aktardıkları da oldukça dikkate değerdir. Köylülerin gıda malzemesini, erzakını ve hayvanlarını almakla yetinmeyen Yunanlıların, köylüyü çalıştırdıklarından söz eden Bayram, Yunan ordusunun bölgede 14 ay kaldığını ve her gün 10 köylüyü silah zoruyla istihkâm kazmak üzere cepheye götürdüklerini ifade etmiştir.³⁵ Yunanlıların işgal ettikleri bölgelerdeki insanları çalıştırdıkları gerçeği, zaman zaman fotoğraflara da yansımıştır. Yunan tarafının köylülerin gönüllü olarak çalıştığını iddia ettiği fotoğraf, köylülerin çalıştırıldıklarını doğrularken, gönüllülük konusunda herhangi bir kanıt ortaya koyamamaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara bakıldığında, fotoğraftaki açıklamada yer alan “yardım” ifadesinin gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır. Yapılan görüşmelerde kullanılan ifadelerden, Türk köylüsünün yardım etmediği, aksine zorla çalıştırıldığı gerçeğine ulaşmak mümkündür. Aşağıdaki fotoğrafı da bu anlamda değerlendirmek gereklidir.

32 *Mehmet Ali Yörür ile Yapılan görüşme*, Dumlupınar, 18.09.2005.

33 *Rıfat Aslan(Tanık değil) ile yapılan Görüşme*, Büyük Aslıhanlar, 23.05.2004.

34 *Abdullah Kostak ile Yapılan Görüşme*, Ahmetpaşa Köyü, 29.08.2005.

35 *Hüseyin Bayram(1321-1905) ile Yapılan Görüşme*, Erkmen, 20.05.2005.

Yerli Köylülerin Yardımıyla Harman Yapılması

Eleftherios Venizelos Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu Dosya No: 4-013-3220

Fatma Yiğit ise köylülerin Yunanlılardan korktuğunu ifade ederek, kendisinin gün aşırı Yunan askerine kaymak götürdüğünü, onların da kaymağın parasını verdiğini aktarmıştır. Ayrıca Çerkez Ethem'i ve askerlerini gördüğünü belirten Yiğit, asker kaçağı olduğunu düşündüğü kişileri kurşuna dizdiklerinden bahsetmiştir.³⁶

³⁶ *Fatma Yiğit ile Yapılan Görüşme, Ahmetpaşa Köyü, 29.08.2005.*

SONUÇ

Bu çalışma Milli Mücadele yıllarında 5-10 yaşlarında olan bölge insanların hatırladıklarına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Böylesi bir çalışmada amaç, doğruyu ya da yanlışını tespit etmek, en güvenilir bilgiye ulaşmak değildir elbette. Bu sözlü tarih çalışmasıyla Yunan işgal bölgesinde yaşayanların gerek kendi yaşadıkları gerekse duyduklarından hareketle ortaya çıkan algıyı belirlemek amaçlanmıştır. Bu noktada da amaca ulaşılmış ve Yunan işgali karşısında başından sonuna kadar bir tepkinin, duyarlılığın, korkunun ve çaresizliğin varlığı belirlenmiştir. Yapılan açıklamalarda çaresizlik ile arayışın; korku ile cesaretin; mücadele ile teslimiyetin birlikte gelişmiş ve yaşanmış olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte yapılan açıklamaların sorgulanması ve tarihsel gerçekliğinin araştırılması bir yere kadar gereklidir. Ancak görüşmelerde, bilerek ve isteyerek tarihsel bir olayı veya olguyu saptırmak gibi bir anlayış sezilmemiştir. Görüşme yapılan kişiler herhangi bir kaygı ve kişisel beklenti olmaksızın gördüklerinden ve duyduklarından hareketle Büyük Taarruz ile ilgili hafızalarını tazelemişler ve belleklerinde kalanları aktarmışlardır. Söz konusu görüşmelerden elde edilen veriler, Milli Mücadele'nin belli bir dönemine ve boyutuna ışık tutacak mahiyette olup, işlenmeye değer bilgiler içermektedir.

Görsel malzemedan yararlanmak ve sözlü tarih çalışması yapmak, yakın dönem tarih araştırmalarında gün geçtikçe daha yaygın olarak kullanılmakla birlikte, bir tarih araştırmasının tümüyle sözlü tarihe ve görsel malzemeye dayanması bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle söz konusu çalışmadaki bazı bilgilerin belgelerle desteklenmesi, başka bir ifadeyle doğrulanması yoluna gidilmiştir.

Başkomutan Tarihi Milli Parkı, belirli bir coğrafi alanı kapsamasına karşın sözlü tarih çalışmasından elde edilen bulgular, tüm Batı Anadolu'daki Yunan işgal politikasına ve işgal dönemine ışık tutacak nitelikte görünmektedir. Söz konusu çalışma belirli bir coğrafi alanda ve sınırlı sayıda tanıkla yapılmasına karşın Yunanlıların genel işgal politikası hakkında yorum yapma imkânı verebilir.

Bu bağlamda elde edilen bulgulardan hareketle Yunan işgali karşısında bölgede yaşayanların gündelik hayatlarında olumsuzluk anlamında çok köklü değişiklikler olmuş; üretim düşmüş, ekonomi bozulmuş; halkın büyük bir kısmı yaşadığı yeri terk ederek dağlara çekilmiş; Yunan ordusu kalıcı olmak yönünde tedbirler almış; 26 Ağustos'ta başlayan Türk ordusunun genel saldırısı sonucunda Yunan ordusu çok kısa zamanda dağılmış; Yunan ordusu işgalden çok geri çekilirken tahribat yapmıştır.

KAYNAKÇA**Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi****Eleftherios Venizelos Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu**

Abdullah Kostak ile Yapılan Görüşme, Ahmetpaşa Köyü, 29.08.2005.

Ahmet Karabacak ile Yapılan Görüşme, Büyük Kalecik, 11.04.2004.

Ali İhsan Gümüş ile Yapılan Görüşme, Ağaçköy, 22.05.2004.

Aziz Ağa ile Yapılan Görüşme, Keçililer, 23.05.2004.

Fatma Yiğit ile Yapılan Görüşme, Ahmetpaşa Köyü, 29.08.2005.

Hanım Söyler ile Yapılan Görüşme, Yüylük, 23.05.2005.

Hasan Arı ile Yapılan Görüşme, Büyük Kalecik, 11.04.2004.

Hüseyin Aksu ile Yapılan Görüşme, Dumlupınar, 18.09.2005.

Hüseyin Bayram ile Yapılan Görüşme, Erkmen, 20.05.2005.

İbrahim Uğur ile Yapılan Görüşme, Tınaztepe, 19.09.2005.

Mehmet Ali Yörür ile Yapılan Görüşme, Dumlupınar, 18.09.2005.

Mehmet Kılıç ile Yapılan Görüşme, Sinanpaşa Köyü, 29.08.2005.

Niyazi Yazılıkaya ile Yapılan Görüşme, Yıldırım Kemal, 18.09.2005.

Nuri Aksu ile Yapılan Görüşme, Küçük Aslıhanlar, 22.05.2004.

Osman Kayhan ile Yapılan Görüşme, Çakırköy, 09.10.2005.

Rıfat Aslan ile yapılan Görüşme, Büyük Aslıhanlar, 23.05.2004.

Tan, Mine, "Erken Cumhuriyet Çocuklarıyla Bir Sözlü Tarih Denemesi", **Cumhuriyet ve Çocuk İkinci Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**, ÇOKAUM Yayınları, Ankara, 1999.

Thompson, Paul, **Geçmişin Sesi**, (Çev: Şehnaz Layıkel), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

<http://www.tarihvakfi.org.tr>

<http://www.sabanciuniv.edu/sozlutarih/index.htm>